

ПЕРЫЯДЫЗАЦЫЯ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛЕКСІКАГРАФІІ

XIII – ПАЧАТАК XX СТ.

Працяг. Пачатак у №№ 3, 4.

1920-я гг.

На працягу папярэдніх перыядаў у гісторыі развіцця беларускай лексікаграфіі быў назапашаны пэўны вопыт збірання і каталагізацыі моўнага матэрыялу. Аднак планамернаму і шматаспектнаму апісанню лексічных рэсурсаў перашкаджала адсутнасць нацыянальнай дзяржаўнасці і афіцыйнага прызнання беларускай мовы.

Утварэнне БССР (1919) істотна змяніла моўную сітуацыю на тэрыторыі Беларусі. Замест адной афіцыйнай мовы (рускай) у краіне быў заканадаўча зацверджаны дзяржаўны полілінгвізм. У адпаведнасці з асноўным складам насельніцтва афіцыйнымі мовамі абвешчаліся беларуская, руская, польская, ідыш.

Характэрныя асаблівасці:

– інтэнсіўнае развіццё беларускай лексікаграфіі;

– асноўная роля ў стварэнні слоўнікаў належыць канкрэтным асобам, праца якіх каардынуецца навуковымі структурамі;

– імкненне да сістэмнага апісання з улікам функцыянавання моўных адзінак;

– фіксуецца канкрэтныя моўныя формы, сувязі паміж імі не з’яўляюцца вызначальнымі;

– пры апісанні моўнай адзінкі звяртаецца ўвага на яе ролю ў розных тэкстах [2, с. 36 – 41; 4, с. 37 – 41].

Асаблівая ўвага аддавалася развіццю беларускай мовы як сродку зносін карэннай, тытульнай нацыі. Перад лексікаграфіяй былі пастаўлены 4 асноўныя задачы:

– падрыхтаваць тэрміналагічныя слоўнікі па розных галінах навукі, тэхнікі, культуры;

– распрацаваць перакладныя слоўнікі (найперш руска-беларускія) для забеспячэння камунікатыўных патрэб грамадства;

– максімальна поўна апісаць дыялектную лексіку і фразеалогію;

– стварыць вялікі збор беларускай лексікі (на ўзор слоўніка ўкраінскай мовы Б. Грынчэнкі або польскай мовы Я. Карловіча).

Цэнтрам лексікаграфічнай працы стаў Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт), адкрыты ў Мінску ў 1922 г.

Цыкл матэрыялаў “Тэорыя і гісторыя беларускай лексікаграфіі” Дзмітрыя Дзятко друкуецца з 2016 г. У №№ 7 – 8 змешчаны артыкул “Лексікаграфія як раздзел мовазнаўства: Тэрміны, праблемы, тыпы слоўнікаў”.

Вынікам дзейнасці Тэрміналагічнай камісіі Інбелкульту ў 1922 – 1930 гг. было выданне 23 тэрміналагічных слоўнікаў па матэматыцы, літаратуразнаўстве, геаграфіі і касмаграфіі, логіцы і псіхалогіі, геалогіі, батаніцы, музыказнаўстве, лясной гаспадарцы, анатоміі, правазнаўстве, грамадазнаўстве, заалогіі, анатоміі, лінгвістыцы, глебазнаўстве, бухгалтарскай справе, хіміі, сельскай гаспадарцы, фізіцы, педагогіцы. Агульны аб’ём апублікаваных тэрміналагічных праектаў – 49 153 слоўнікавыя артыкулы. Структура і змест слоўнікаў адрозніваюцца ў залежнасці ад мэт і прызначэння канкрэтнага выдання:

Существительное	Назоўнік (лац. <i>Nomen substantivum</i>)
“именное	“іменны, або іменнік
“счетное	“лічэбны
“местоименное	“займенны
“разносклоняемое	“разнаскланяльны (ст. тэр.)
“несклоняемое	“нескланяльны

Вып. 15. Слоўнік граматычна-лінгвістычнае тэрміналогіі. Мінск, 1927.

Pulmo	Легкое	Лёгкае
Basis pulmonis	Основание легкого	Спод лёгкага
Apex pulmonis	Верхушка легкого	Вяршок лёгкага

Вып. 13. Nomina Anatomica Alboruthenica. Мінск, 1927.

Даведнікі, у якіх апісваліся беларускія тэрміны, ствараліся і за межамі Беларусі.

“Слоўнік геамэтрычных і трыганамэтрычных тэрмінаў і сказаў (расійска-беларускі і беларуска-расійскі)” К. Дуж-Душэўскага і В. Лас-тоўскага (Коўна, 1923; 594 сл. арт. у рускай частцы і 623 – у беларускай) складзены на матэрыяле найбольш пашыраных у той час падручнікаў па матэматыцы. Ад іншых тагачасных тэрміналагічных выданняў ён адрозніваецца суб’ектывізмам у адборы і апісанні моўных сродкаў. Матэрыял тут дастаткова багаты, але пададзены інтуітыўна. Структура слоўнікавага артыкула вар’іруецца ў залежнасці ад канкрэтнага слова, часам у яе ўваходзяць паметы, якія адлюстроўваюць уласныя адносіны аўтара да тэрміна:

АДНОСІНЫ? (ТАСУНАК!) – отношение (лат. *relatio* – отношу).

КРУЖАК, ДЫСК – диск; кружакowy, дыско-вы – дисковый.

КУБ – куб (грэч. *kubos* – предмет с шестью гранями; напр. игральная кость). (Кубам завецца правільны шасьцісьцен).

СТАЦЫЦЯВЫ? (стоцьны!) – вертикальнны; стоць, стацьма – вертикальна.

“Беларуска-польска-расейска-лацінскі ботанічны слоўнік” Зоські Верас (Вільня, 1924; 424 сл. арт.) змяшчае беларускія народныя назвы раслін і адпаведнікі ў польскай, рускай і лацінскай мовах: *званец – dzwonicz polskopolity – погрэмок – rhinanthus vulgaris; сытнік – rozchodnik ostrzy – очиток острый – sedum acre; трыбулька – trybulka – лук мелкий – allium schoenoprasum*. Крыніцай матэрыялу паслужыла праца “Lud Białoruski na Rusi Litewskiej” М. Федароўскага (т. 1), “Маскоўска-беларускі слоўнік” М. Гарэцкага і Г. Гарэцкага (Вільня, 1921), матэрыялы В. Ластоўскага па Лепельшчыне, Дзісеншчыне і Пружаншчыне, а таксама ўласныя запісы аўтара, зробленыя на Гродзеншчыне.

Дзякуючы актыўнай працы айчынных тэрміналагаў (А. Круталевіча, Л. Більдзюкевіча і інш.) беларуская мова пачала актыўна выкарыстоўвацца ў сферы навукі, адукацыі, культуры. Выпрацоўваліся стылі літаратурнай мовы, развілася тэорыя тэрмінаграфіі і тэрміназнаўства.

Задачай **Слоўнікавай камісіі Інбелкульта** была падрыхтоўка практычных перакладных руска-беларускіх і беларуска-рускіх слоўнікаў. Камісія аналізавала слоўнікі XIX ст. (У. Дабравольскага, С. Мядзвецкага, І. Насовіча, М. Федароўскага, Я. Ціхінскага, П. Шпілеўскага) і стварала на іх аснове картатэку беларускай лексікі.

Першыя перакладныя слоўнікі вызначаліся невялікім аб’ёмам, адсутнасцю прадуманай мікраструктуры, аўтарскім суб’ектывізмам у апісанні мовы. У першай палове 1920-х гг. былі апублікаваны: “Маскоўска-беларускі слоўнік” М. Гарэцкага і Г. Гарэцкага (Смаленск, 1918; 2-е выд., дапрац. Вільня, 1921; каля 4,5 тыс. сл. арт.), “Невялікі беларуска-маскоўскі слоўнік” М. Гарэцкага (Вільня, 1919; 2-е выд. 1921; каля 9 тыс. сл. арт.), “Беларуска-расійскі слоўнічак” М. Каспяровіча (Менск, 1925; каля 1,5 тыс. сл. арт.).

Найбольшым аўтарытэтам карысталіся перакладныя слоўнікі М. Байкова і М. Гарэцкага, М. Байкова і С. Некрашэвіча, створаныя пад эгідай Інбелкульта, а таксама некаторыя іншыя выданні.

“Практычны расійска-беларускі слоўнік” М. Байкова і М. Гарэцкага (Мінск, 1924; 2-е выд., дапрац. 1926; каля 20 тыс. сл. арт.) – адзін з першых аб’ёмных двухмоўных слоўнікаў 1920-х гг. Ён змяшчае агульнаўжывальную лексіку, а таксама асобныя тэрміны, пазначаныя спецыяль-

нымі паметамі. Першае і другое выданні слоўніка істотна адрозніваюцца, што сведчыць як пра навуковую эвалюцыю аўтараў, так і пра станаўленне метадалогіі лексікаграфічнага апісання (гл. табліцу 1).

Табліца 1.

Рээстравае слова	Практычны расійска-беларускі слоўнік	
	1-е выд., 1924 г.	2-е выд., 1926 г.
абонемент	абонэмент, перадплата, падпіска	перадплата
богобоязненный	богабаязны	-
инок	чарнец, манах	манах
луг заливной	сенажаць заліўны, пойма	сенажаць заліўная, пойма, поплаў
напрямик	проста, напрасьцень	напрасьцень, нацянькі
свеча	сьвеча	сьвяча, сьвечка
симфония	сьмфонія, сугучнасць	сьмфонія
скорлупа	шкарлюпа	шалупка, луска
щавель	шчавель	шчавель, шчаўе

“Беларуска-расійскі слоўнік” (Мінск, 1926; больш за 20 тыс. сл. арт.) М. Байкоў і С. Некрашэвіч падрыхтавалі за рэкордна кароткі тэрмін – 4 месяцы. Як адзначалі аўтары, слоўнік павінен “даць дапамогу пры чытаньні сучасных беларускіх выданьняў тым асобам, якія хаця й маюць або элемэтарна-тэорэтычнае, або практычнае знаёмства з жывой беларускай мовай, але яшчэ ня зусім дакладна ўяўляюць сабе тое слоўнікавае багацьце, якім уладае сучасная навукова-літаратурная беларуская мова ў параўнанні з мовай расійскай”. У слоўнік уключана лексіка, якая адрозніваецца ад рускай па сэнсе, вымаўленьні, напісанні. Крыніцамі фактычнага матэрыялу сталі слоўнікі М. Байкова і М. Гарэцкага, У. Дабравольскага, І. Насовіча, А. Сержпутоўскага, Я. Ціхінскага, А. Ярушэвіча, першыя выпускі “Беларускай навуковай тэрміналогіі”, мастацкія тэксты Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, З. Бядулі, Ц. Гартнага, М. Чарота, навукова-метадычныя выданні Б. Тарашкевіча і Я. Лёсіка. Спосаб арганізацыі рээстра – алфавітна-гнездавы. У слоўніку выкарыстоўваюцца граматычныя паметы, якія абазначаюць часціну мовы, яе функцыянальныя і фармальныя асаблівасці: *м.* (мужчынскі род), *аг.* (назоўнік агульнага роду), *в. ст.* (вышэйшая ступень параўнання), *з мес.* (з месным склонам), *дзс. безас.* (безасабовы дзеяслоў) і інш.

Асаблівасць выдання – наяўнасць у асобных слоўнікавых артыкулах зоны пашпартызацыі:

Мечхвостыя (ракі) – мечехвостные раки НТ₅ [Беларуская навуковая тэрміналогія. Вып. 5].

Міжусобіца ж. – междоусобие. Ян. К. Песьня аб п. Іг. IV [Янка Купала].

Нягледзячы на пэўныя хібы, адзначаныя ў публікацыях Я. Лёсіка і Л. Цвяткова, “Беларуска-расійскі слоўнік” М. Байкова і С. Некрашэвіча адыграў значную ролю ў працэсе выпрацоўкі нормаў беларускай літаратурнай мовы.

“**Расійска-беларускі слоўнік**” С. Некрашэвіча і М. Байкова (Мінск, 1928; каля 60 тыс. сл. арт.) – найбольш аб’ёмны (з апублікаваных) перакладны слоўнік першай паловы ХХ ст. У аснове рээстра – лексічны матэрыял з выданняў У Дабравольскага, Ц. Гартнага, Я. Купалы, Я. Коласа, І. Насовіча, А. Сержпутоўскага, Я. Ціхінскага, П. Шэйна, М. Федароўскага, а таксама запісы, зробленыя падчас палявых экспедыцый на Бабруйшчыне. Рээстравыя словы перакладаюцца звычайна адным або некалькімі сінанімічнымі беларускімі адпаведнікамі, з якіх на першае месца пастаўлены больш ужывальныя ў тагачаснай літаратурнай мове: *об’ём – аб’ём, абойма, абнім, ахон; побороться – наборацца, набарукацца, падужацца; растолочь – растаўчы*. Спосаб арганізацыі рээстра ў слоўніку – алфавітна-гнездавы; многія слоўнікавыя артыкулы змяшчаюць зону семантызацыі:

МИЛОСТЬ – ласка, любацьць, міласцьць, імасьцьць

БЫТЬ В МИЛОСТИ – быць у ласцы

сделайте милость – калі ласка, будзьце ласкавы

мять – мяць, цёрці (*лён*), камэчыць (*папэру, валасы*), драсаваць, драгаваць (*траву*)

У слоўніку выкарыстоўваецца разгалінаваная сістэма граматычных і стылістычных памет: *драм.* (драматургія), *м.* (мужчынскі род), *нареч.* (прыслоўе), *уст.* (устарэлае), *физиол.* (фізіялогія), *юрид.* (юрыдычны тэрмін) і інш.

Рэцэнзенты лічылі, што слоўнік мае вялікае значэнне для станаўлення лексічнай сістэмы нацыянальнай мовы, аднак адзначалі некаторую нелагічнасць пры перакладзе асобных слоў: *навывлет – наскрозь; насквозь – наскрозь, скрозь, навывлет; сквозь – скрозь, праз, пераз, наскрозь; контур – абрыс; абрис – нарыс; витязь – рыцар; засыреть – завільжэць; ветренность – пуста-та; дотекать – дапльваць* і інш. [1].

“**Падручны беларуска-польскі слоўнік**” Б. Друцкага-Падбярэскага (Вільня, 1929; каля 15 тыс. сл. арт.), па словах аўтара, ствараўся як “слоўнік жывой беларускай мовы, на якой гутарыць народ і на якой пішуцца беларускія кніжкі і газеты”:

дармавіна [darmawina] otrzymane darmo;

даражыцца [darazycca] drożyc;

тадышні [tadyšni] owczesny.

Беларуская частка рээстра створана на аснове найбольш папулярных у той час лексікаграфічных выданняў М. Гарэцкага, В. Ластоўскага, М. Байкова і С. Некрашэвіча.

Найбольш арыгінальны (па змесце і спосабах арганізацыі лексікі) аўтарскі слоўнік першай паловы ХХ ст. – “**Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік**” В. Ластоўскага (Коўна, 1924).

У даведніку сабраны многія цяжкія для перакладу словы. Выданне складаецца з некалькіх раздзелаў: а) асноўная частка (каля 13 тыс. сл. арт.); б) “Крыўскі (беларускі) іменнік”; в) “Назвы птахай”; г) “Іменнік расцін”; д) “Вайсковая каманда”; е) “Дапаўненні”. Асноўная частка разам з “Дапаўненнямі” складае корпус слоўніка. Аўтар падае рускае слова, указвае яго род і паходжанне (для запазычанага лексікі), тлумачыць разгорнутым сказам і дае беларускі адпаведнік з прыкладам ужывання ў маўленні з пазначэннем крыніцы. Да запазычанняў з іншых моў В. Ластоўскі імкнуўся падбіраць натуральныя беларускія адпаведнікі: *комизм – сьмешнасьць, сьмешны, сьмешнік*. Пры адсутнасці тоесных паняццяў у беларускай мове для перакладу часта выкарыстоўваецца ўласныя наватворы: *пакет – спокладак, спокладзень*. Афармленне артыкулаў у слоўніку неўніфікаванае: розныя рээстравыя словы апісваюцца па-рознаму.

АИСТ м. пералётны птах з сям’і чапель; бусел; **буслай**, гультай; буслаіць, гультайць, валондацца бяз працы.

АПЕТИТ м. лац. позыў да ежы; **жадаецць, апэтыт, смач**.

АПЛОДИРОВАТЬ каму, франц. біць у ладкі, **пакляскаць, пакляскі**.

БЛАГОРОДСТВО ср. пачуцьцё праўдзівай чэсьці і маральнасьці: **крывічэсьлівасьць**. *Крывічэсьлівы наступак*. **Дабрародлівасьць**.

ГЛАВНОНАЧАЛЬСТВУЮЩИЙ, галоўна-зверхні, дыктатар.

ЗАЛП м. адначасовы выстрэл многіх гармат, стрэльбаў; **раптут, раптутом**.

ЗЕМЛЯК -ЧКА, крывец, крывічка, крывіцы.

ЗЕМЛЯК, пабратым, крывец.

Адбор слоў у значнай ступені таксама мае суб’ектыўны характар. Уключалася лексіка з розных рэгіёнаў Беларусі. У адзін слоўнікавы артыкул часта зводзяцца розныя лексічныя адзінкі, якія абазначаюць падобныя паняцці: “**КОЛЬЦО** ср. мэталічны кружок на палец; **пярсыцёнак, персыцень, пярсыцёнік**; персыцень з пячаткай **сыгнэт**; персыцень з бліскачым камяшком у аправе, **кляйнодзік**. Кружок з пустатой у сярэдзіне да змацаваньня чаго, **абручок, банька**”.

Слоўнікавая камісія Інбелкульта ў лютым 1925 г. была пераўтворана ў **Камісію па ўкладанні слоўніка жывой беларускай мовы** (тлумачальнага). Планавалася, што слоўнік будзе адлюстроўваць як літаратурную, так і дыялектную лексіку. Былі вызначаны два спосабы збірання народнага матэрыялу: а) па спецыяльна распрацаванай праграме; б) укладанне дыялектных (“краёвых”) слоўнікаў. Колькасць рэгіянальных карэспандэнтаў (настаўнікі, студэнты, вучні старшых класаў), якія збіралі матэрыял, праводзілі яго першасную апрацоўку і дасылалі ў Інбелкульт, дасягала 2500 чалавек. Да канца 1927 г. было назапашана каля 400 тыс. картак-слоў літаратурнай і дыялектнай мовы.

У галіне дыялектнай лексікаграфіі меркавалася выдаць 10 краёвых слоўнікаў па колькасці акруг Савецкай Беларусі (Аршанская, Бабруйская, Барысаўская, Віцебская, Калінінская, Магілёўская, Мазырская, Мінская, Полацкая, Слуцкая), а таксама 3 рэгіянальныя слоўнікі па заходняй частцы Беларусі і столькі ж па Гомельшчыне, Смаленшчыне, Невельшчыне. Прыкладны аб’ём запланаваных слоўнікаў – да 10 тыс. сл. арт.

“Віцебскі краёвы слоўнік” М. Каспяровіча (Віцебск, 1927; 9703 сл. арт.) уключае лексіку, сабраную ў амаль 600 населеных пунктах Віцебшчыны. Рээстраваныя словы забяспечаны граматычнымі паметамі і тлумачацца сродкамі рускай мовы. Указана часцінамоўная прыналежнасць загаловачных адзінак, род назоўнікаў, паказаны канчаткі субстантываў у родным склоне. Паслядоўна адлюстраваны націск. Да заалагічных і батанічных назваў прыведзены лацінскія адпаведнікі. Выкарыстоўваюцца ілюстрацыі з указаннем мясцовасці, у якой пашырана слова:

КУРАЛЕСЫ, аў, м. – небылица. І павёў жа ён сваі куралесы! (Оўсішча, Сен. р.).

КУРАПАЦЬ, ж. – серая куропатка. *Perdix cinerea* L. Тры курапаці забіў (Слабодка, Куз. р.).

У канцы працы змешчаны “Слоўнічак уласных іменняў”, у якім беларускія ўласныя імёны перакладаюцца на рускую мову.

“Краёвы слоўнік Чэрвеншчыны” М. Шатэрніка (Мінск, 1929; каля 9 тыс. сл. арт.) уключае агульнанародны і рэгіянальны лексічны матэрыял з 35 населеных пунктаў Пухавіцкага, Смілавіцкага і Шацкага раёнаў. Пераважная большасць слоў (прыкладна 90%) зафіксавана ў вёсцы Старына, дзе нарадзіўся і вырас аўтар. Мікраструктура слоўніка мае шмат агульнага з арганізацыяй слоўнікавых артыкулаў у “Віцебскім краёвым слоўніку”. Рээстраваныя сло-

вы фіксуюцца, як правіла, у зыходных формах. Пасля ў дужках з адпаведнай паметай нярэдка прыводзяцца і некаторыя іншыя іх формы: пры назоўніках – формы роднага склону адзіночнага ліку (або множнага, калі назоўнік *pluralia tantum*); павелічальныя, памяншальныя і ласкавыя формы пры якасных прыметніках:

Клець, і, ж. – небольшой амбар для хранения зерна и разн. продуктов. Прынясі сала с клеці. *В. Старына*. Кладзі гной на поле густа, то ў клеці ня будзе пуста. *Прык. В. Дайнава, Пух. р.*

Клешч, а, м. (*Asarus* L.) – клещ. Сабака ўсё трэцца: мусіць кляшчэ ў яго ё. *В. Старына*.

“Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны” І. Бялькевіча (Мінск, 1970; больш за 20 тыс. сл. арт.) адлюстроўвае лексіку гаворак жыхароў Мсціслаўскага, Крычаўскага, Клімавіцкага, Касцюковіцкага, Хоцімскага, Краснапольскага, Быхаўскага, Чэрыкаўскага, Чавускага і іншых раёнаў. Матэрыял для слоўніка збіраўся і апрацоўваўся ў 1925 – 1930-я гг. (першапачатковая назва – “Краёвы слоўнік Калініншчыны”), аднак сам слоўнік быў апублікаваны толькі ў 1970 г. Словы і фразеалагізмы падаюцца ў алфавітным парадку з захаваннем іх гучання ў мясцовых гаворках. Пры тлумачэнні дыялектных слоў выкарыстоўваюцца звычайна літаратурныя адпаведнікі. Спецыфічна мясцовыя назвы прадметаў і з’яў тлумачацца апісальна. Пасля дэфініцыі падаюцца ілюстрацыі.

КВАСЕЦ, -сца, м. *бат.* Кісліца, заячая капуста. *Які смачны квасец, мо таму і зайцы яго любяць есці.* Ушакі Чэрык.

КЫБЫЗОМ, *прысл.* Вытыркнуўшыся. *Ні ў голавы, ні пад бок – тырчыць кыбызом.* Палуж Краснап.

МАКЫЎКУ ЗБДЗЭЛЫЦЬ. Акунуцца ў ваду. *Макыўку зьдзелый і вылазь з рэчкі.* Хвёдарыўка Краснап.

Слоўнік І. Бялькевіча добра адлюстроўвае лексічнае багацце беларускай мовы. Напрыклад, толькі на літару А ў ім зафіксавана некалькі дзясяткаў слоў з семай ‘пабіць’: *аббізуніць, абдзяўжуніць, абжарыць, абсцёбаць, аббізуніць, адбуксырыць, аддубасіць, аджвучыць, аддзяжыць, адпэтаваць, адпражыць, адпаласавачыць, адсцягаць, адшабасавачыць, адвазіць, адваляць, адкалатушыць, адлупчавачыць, адпэтаць, адпрудзіць, адпудзіць, адсвістаць, адсцёбаць, адсцягаць, адтўзаць, адтусавачыць, адхлёпаць, адхлопаць, адхламаздаць, адхлястаць, адцягаць, адчубасіць, адчасачыць, адшколіць, адшпарыць, атадраць, адцяць.*

Мікраструктура розных краёвых слоўнікаў параўноўваецца ў тэблiцы 2.

Тэблiца 2.

Вiцебскi краёвы слоўнiк	Краёвы слоўнiк Чэрвеншчыны	Краёвы слоўнiк усходняй Магiлёўшчыны
ДАЗВОЛ, у, м. – разрешение. Калi ёсьць дазвол, дык пойдзем (Навiкi, Вiц. р.)	Дазвол, у, м. – поз-воление. Ня далi дазволу на лес. В. Старына	ДАЗВЉ, -у, м. Дазвол. <i>Хто табе на ета даў дазвол?</i> Гiбалы Касцюк. <i>Штоб пасьцiвiць у лесi, нада раньшы дазвол палучыць.</i> Арцёмаўка Мiласл.
КЕПСКИ – плохой. Кепскiя абцугi (Кляшчыно, Беш. р.)	Кепскi. <i>прм. (прс. кепска)</i> – плохой, скверный. Кепская надвор'я. Кепска рада, брац'я! Ня будзе табе там кепска. В. Старына	КЕПСКIЙ, <i>прым.</i> Кепскi, нядобры. <i>Ны дваре стаiць кепскыя пагода.</i> Кажам'якiна Краснап. <i>Кепскыя работа – кепскiя i зыплата.</i> Канiчы Касцюк. <i>Аглыбля сасновыя кепскыя, някрэпкыя, бярозувыя луччы.</i> Пухнава Раснян.
МЯШАЦЬ, дэс. – 1) мешаць. А цi я-ж, маменька, мяшала каму? (Лужасна, Куз. р.); 2) другой раз вспахiваць поле. Янка мяшаець пад авёс (Вейна, Сен. р.); 3) смешiваць. Мяшай усё разам! (Матушова, Лёз. р.)	Мяшаць. дэс. – 1) смешiваць. Ня мяшай усяго ў вадну кучу. – 2) пахась вторично. Пара ўжо мяшаць на ячмень. – 3) мешаць в работе. Ня мяшайця мне, дзецi! В. Старына	МЯШАЦЬ, <i>дэясл.</i> Мяшаць, араць другi раз. <i>Ужо пычаль мяшаць пад жыта.</i> Iванаўка Хоцiм. <i>Сяннi паеду мяшаць, а зайтры пачнём сець.</i> Барысавiчы Клiм.

Працяг. Пачатак на с. 32.

Наварыч (Алесь) – дэрыват з суфiксам *-ыч* ад антрапонiма **Навар** (*Навар-ыч*) з семантыкай ‘нашчадак асобы з прозвiшчам **Навар**’. Утваральнае слова **Навар** – семантычны дэрыват ад апелятыва **навар** ‘вадкасць, насычаная рэчывамi тых прадуктаў, што ў ёй варацца’, а таксама ‘тлушч, якi ўсплывае наверх пры варцы стравы з жывельных прадуктаў’. ФП: *варыць (варыцца) – наварыцца – навар – Навар – Наварыч*.

Найдзiн (Васiль) – форма прыметнiка з прыналежным суфiксам *-iн* ад антрапонiма **Найда** з семантыкай ‘нашчадак названай асобы’ (*Найда – Найдзiн*). ФП: *найсцi (найдуць) – найда* (‘знайдыш’, ‘Вялiкi слоўнiк буларускай мовы’ Ф. Пiскунова, с. 549) – *Найда* (прозвiшча) – *Найдзiн*.

Нёманскi (Янка) – дэрыват ад **Нёман** з выкарыстаннем суфiкса *-ск-i*: **Нёман-скi**. Даслоўнае значэнне ‘з-пад Нёмана’.

Новiк (Ганна) – дэрыват з суфiксам *-iк* ад антрапонiма **Новы** з семантыкай ‘нашчадак названай асобы’. ФП: *новы* (‘набыты або зроблены нядаўна; якi не быў ва ўжываннi раней’, ‘адкрыты,

Акрамя названых, А. Крукоўскiм быў падрыхтаваны ‘Краёвы слоўнiк Мазырской акругi’ (1927; страчаны ў гады вайны); У Шалешка працаваў над стварэннем слоўнiка мовы вёскi Недраска Заслаўскага раёна (лёс рукапiсу невядомы) [3; с. 7].

У Инбелкульце праводзiлася праца па ўкладаннi гiстарычнага i арфаграфiчнага слоўнiкаў беларускай мовы, польска-беларускага i беларуска-польскага слоўнiкаў, а таксама слоўнiкаў мовы асобных пiсьменнiкаў – Янкi Купалы, Якуба Коласа, Алесь Гаруна, Ядвiгiна Ш., Францiшка Багушэвiча, Змiтрака Бядулi, Цiшкi Гартнага, Максiма Гарэцкага i iнш.

Працяг будзе.

Спiс лiтаратуры

1. Горбах, Р. [Рэцэнзiя] / Р. Горбах // Уздым. – Кн. 2. – С. 124 – 129. – Рэц. на кн.: Некрашэвiч, С. Расiйска-беларускi слоўнiк / С. Некрашэвiч, М. Байкоў. – Мiнск: Белдзжаржвiд, 1928. – 728 с.
2. Губкiна, А. В. Лексiкалогія i лексiкаграфiя беларускай мовы ХХ ст.: сацыялiнгвiстычны аспект / А. В. Губкiна. – Мiнск: БДУ, 2012. – 143 с.
3. Жураўскi, А. I. Першыя крокi беларускага савецкага мовазнаўства / А. I. Жураўскi // Беларуская лiнгвiстыка. – Вып. 37. – Мiнск, 1990. – С. 3 – 11.
4. Щербiн, В. К. Белорусская лексикографическая традиция: история и современность / В. К. Щербин // Славянская лексикография. Международная коллективная монография / отв. ред. М. И. Чернышева. – М.: Изд. центр ‘Азбуковник’, 2013. – С. 21 – 61.

Дзiмiтрый ДЗЯТКО,
кандыдат фiлалагiчных навук.

Аўтар ахвяруе ганарар на развiццё часопiса.

вынайздзены нядаўна; раней невядомы’, ‘не той, што раней’ i iнш.) – **Новы** (мянушка, а потым прозвiшча) – **Новiк**.

Новiк-Пяюн (Сяргей) – складанае найменне, мае два кампаненты. Першы – **Новiк**. Другi кампанент **Пяюн** – семантычны дэрыват ад апелятыва **пяюн** ‘той, хто вельмi любiць спяваць, многа спявае, п'яун’.

Новiкаў (Iван) – дэрыват з суфiксам *-аў*, якi паказвае на прыналежнасць названай асобе; нашчадак асобы з прозвiшчам **Новiк**: ФП: *новы – Новiк – Новiкаў*.

Нядзведскi (Уладзiслаў) – прэстыжнае ўтварэнне на *-скi* ад антрапонiма **Нядзведзь** (*Нядзведзь-скi – Нядзведскi*); апелятыў **нядзведзь** – варыянт лiтаратурнага **мядзведзь**.

Някляеў (Уладзiмiр) – прыметнікавая форма з прыналежным суфiксам *-еў* ад антрапонiма **Някляй** (*Някляй-эў*) з семантыкай ‘нашчадак Някляя’.

Павел СЦЯЦКО,
доктар фiлалагiчных навук.

Аўтар ахвяруе ганарар на развiццё часопiса.